

BÖLÜM 2

GEÇMİŞTEN GELECEĞE ESTETİK BİR HAFIZA: HASANKEYF KABARTMALARI VE HAT SANATININ YANSIMALARI

Mahmut ÖZKAN¹
Rukiye ÖZKAN²

GİRİŞ

Batman Hasankeyf, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin önemli yerleşim merkezlerinden biri olarak tarih boyunca farklı medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. Bu medeniyetlerin izleri, kentin tarihi eserlerinde ve dini mimarisinde sanatsal ve kültürel mirasıyla kendini güçlü bir şekilde göstermektedir. Özellikle taş işçiliği ve kabartmalar, bu kültürel mirasın en önemli unsurlarından biridir. Hasankeyf'in tarihi dokusu, geleneksel yaşam tarzı, etnik çeşitliliği ve coğrafi konumu sanatçıların ilham kaynağı olmuş, bu zengin miras çeşitli sanat formlarında hayat bulmuştur. Camilerin üzerinde yer alan kabartma yazılar, sanatsal ve dini bir ifade biçimi olarak dikkat çeker. Bu yazılar, hem İslam sanatının hem de Hasankeyf'in tarihsel mirasının bir parçasıdır. Bu çalışmada, Batman Hasankeyf şehrindeki tarihi eserler üzerinde yer alan kabartmalar incelenerek, bu yazıların sanatsal ve kültürel değerleri ele alınacaktır. Kültürel mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılması, toplumsal kimliğin sürekliliği için hayati bir öneme sahiptir (Yıldız & Yağcı Turan, 2025).

Kabartmalar, tarihin erken dönemlerinden itibaren Mezopotamya, Mısır, Hititler, Yunan ve Roma uygarlıkları gibi pek çok medeniyetin kültürel ve sanatsal ifadesinde önemli bir rol oynamıştır. Bu sanat formu, taşın yüzeyini şekillendirerek hikâye anlatma, dini ve mitolojik sahneleri betimleme, toplumsal statüyü

¹ Dr., Dicle Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Resim İş Eğitimi Bölümü, ozkanmahmut21@gmail.com, ORCID iD: 0000-0001-6426-6754

² Uzman Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı, rozkan804@gmail.com, ORCID iD: XXXX-XXX

yapım” anlayışına kaymasının nedenleri ve bu durumun kültürel mirasın özgünlüğüne olan etkileri, gelecekteki araştırmalar için önemli bir alan teşkil etmektedir. Toplum Temelli Koruma Yaklaşımı: UNESCO’nun “toplum temelli koruma” yaklaşımı bağlamında, Hasankeyf’teki yerel halkın kültürel mirasın korunması ve yaşatılması süreçlerine nasıl daha aktif bir şekilde dahil edilebileceği araştırılabilir. Yerel halkın bilgi birikimi ve kültürel mirasa olan duygusal bağının, restorasyon ve koruma projelerine entegrasyonu üzerine yeni modeller geliştirilebilir. Disiplinlerarası analizlerin yaygınlaşması önerisiyle; kabartmalardaki motiflerin ve sembollerin sadece sanat tarihi değil, aynı zamanda antropolojik ve sosyolojik bağlamları içinde daha detaylı incelenmesi önerilebilir. Örneğin, kabartmalardaki hayvan figürlerinin, o dönemin toplumsal yapısı veya mitolojik inançlarıyla ilişkisi üzerine karşılaştırmalı çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Akyüz, A. (2019). Hasankeyf’te kültürel mirasın korunması üzerine değerlendirmeler. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Altun, A. (2020). Ilısu Barajı ve Hasankeyf: Kültürel mirasın kaybı üzerine bir inceleme. *Kültürel Miras Dergisi*, 6(2), 45-62.
- Altun, A. (2014). Cumhuriyet Dönemi Türk Resminde Anadolu Kültürü. *Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, 15(2), 45-62.
- Ayhan, K. (2019). Hasankeyf Mimarisi ve Taş İşçiliği. *Sanat Tarihi Yayınları*.
- Berkli, Y., & Mahboubi, V. (2022). Hüsn-i hat ve cami mimarisine katkıları. *Journal of Social Sciences*, 2(2), 1-16.
- Bilmez, M. M. (2017). Diyarbakır Surları Üzerindeki Motiflerin Araştırılması ve Seramiğe Uyarlanması (Yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Bloom, J. M., & Blair, S. S. (2009). *Islamic Arts*. Phaidon Press.
- Çelik, H. (2022). Taşınan yapılar ve koruma politikaları: Zeynel Bey Türbesi örneği. *Sanat Tarihi Araştırmaları*, 11(1), 77-93.
- Derman, M. U. (1999). Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar. *Antik A.Ş.*
- Elalmış Ercan, M. ve Yağcı Turan, M. M. (2024). Diyarbakır ilinde yetişen endemik bitki türlerinin a/r/tografi yöntemi ile incelenerek biyomorfik üslupla ifade edilmesi. *Socrates Journal of Interdisciplinary Social Studies*, 10(48).
- Erdem, M. (2019). Ortaçağ Anadolu’sunda köprü inşaatı ve Hasankeyf örneği. *Anadolu Araştırmaları*, 25(1), 33-54.
- Erzen, J. N. (2007). Islamic Calligraphy: A Semiotic Reading. *Journal of Aesthetics and Art Criticism*, 65(1), 61-71.
- Eskici, B. (2006). Hasankeyf Koç Camisi alçı süslemeleri üzerine bazı gözlemler, koruma problemleri ve çözüm önerileri. *Sanat Tarihi Dergisi*, 15(1), 77-96.
- Giaccardi, E. (Ed.). (2012). *Heritage and Social Media: Understanding Heritage in a Participatory Culture*. Routledge.
- Güneş, D. ve Yağcı Turan, M. M. (2022). Sınıf öğretmenlerinin Eğitim Bilişim Ağı’nda (EBA) yer alan eğitici oyunlara yönelik görüşleri. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 8(4), 868-881.
- Gögebakan, Y. (2022). Kültürel Mirasın Türk Resim Sanatına Yansımaları. İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Resim Eğitimi ABD.
- Harrison, R. (2013). *Heritage: Critical Approaches*. Routledge.
- ICOMOS. (2004). *The Reconstruction of the Old Bridge of Mostar*. International Council on Mo-

- numents and Sites.
- ICOMOS. (2013). The Burra Charter: The Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance.
- Kaya, S. (2020). Mezopotamya'dan Günümüze Hat Sanatı ve Estetiği. Kültürel Miras Yayınları.
- Manovich, L. (2001). The Language of New Media. MIT Press.
- Nasıroğlu, M. (2010). Batılı seyyahların gözüyle Mardin ve çevresi (Mardin, Nusaybin ve Hasankeyf) [Yüksek lisans tezi, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Necefoğlu, H. (2016). Geometrik desenler olarak İslami isimler ve kutsal ifadeler. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 26(1), 1-16.
- Öncü, E. (2018). Kültürel Mirasın Günümüz Sanatına Etkisi. Sanat ve Tasarım Dergisi, 10(1), 22-34.
- Özdemir, S. (2021). Barajlar, göç ve kültürel miras: Hasankeyf üzerine bir analiz. Toplum ve Kültür, 9(2), 101-118.
- Öztürk, M. (2021). Artuklu Dönemi Anıtsal Yapılarında Taş İşçiliği. Anadolu Araştırmaları Enstitüsü Yayınları.
- Paul, C. (2015). Digital Art (3rd ed.). Thames & Hudson.
- Safadi, Y. H. (1978). Islamic Calligraphy. Thames and Hudson.
- Smith, L. (2006). Uses of Heritage. Routledge.
- Tabbaa, Y. (2001). The Transformation of Islamic Art during the Sunni Revival. University of Washington Press.
- Tümer, Ş. (2022). Hasankeyf Kalesi'nden üç konut örneği. TÜBA-KED, 26, 229-247.
- Uğur, A. (2013). Anadolu'da İslami Hat Sanatı ve Uygulamaları. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, 66, 43-58.
- UNESCO. (2005). Old Bridge Area of the Old City of Mostar. World Heritage Centre. <https://whc.unesco.org/en/list/946>
- UNESCO. (2011). Recommendation on the Historic Urban Landscape. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
- Yağcı, U. (2024). Grafik tasarımda yapay zekâ desteği kullanımına yönelik öğrenci görüşleri. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 23(92), 1569-1581. <https://doi.org/10.17755/esoder.1499011>
- Yağcı, U. (2023). Anadolu motiflerinin çağdaş Türk sanatına yansımaları. Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Science, 10(64), 254.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (11. baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, E. (2018). Ilısu Barajı'nın sosyo-kültürel etkileri ve Hasankeyf. Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, 21(2), 145-166.
- Yıldız, A. ve Yağcı Turan, M. M. (2025). Somut olmayan kültürel miras unsurlarından efsaneler konusunun 8. sınıf görsel sanatlar dersinde işlenmesinin kültürel miras bilincinin geliştirilmesinde öğrenci görüşlerine etkisi. New Era International Journal of Interdisciplinary Social Researches, 10(28), 93-116.